AZ ELSŐFOKÚ BÍRÓSÁG ÍTÉLETE (második tanács)

2007. december 12. *

A T-112/05. sz. ügyben,

az **Akzo Nobel NV** (székhelye: Arnhem [Hollandia]),

az **Akzo Nobel Nederland BV** (székhelye: Arnhem),

az **Akzo Nobel Chemicals International BV** (székhelye: Amersfoort [Hollandia]),

az **Akzo Nobel Chemicals BV** (székhelye: Amersfoort),

az **Akzo Nobel Functional Chemicals BV** (székhelye: Amersfoort)

(képviselik őket kezdetben: C. Swaak és J. de Gou, később: C. Swaak, M. van der Woude és M. Mollica ügyvédek)

felpereseknek

* Az eljárás nyelve: angol.

az **Európai Közösségek Bizottsága** (képviselik: A. Whelan és F. Amato, meghatalmazotti minőségben)

alperes ellen

az [EK] 81. cikk és az EGT-megállapodás 53. cikke alkalmazására vonatkozó eljárásban (COMP/E-2/37.533 – kolin-klorid-ügy) 2004. december 9-i 2005/566/EK bizottsági határozat (összefoglalva: HL 2005. L 190., 22. o.) megsemmisítése iránt benyújtott kérelme tárgyában

AZ EURÓPAI KÖZÖSSÉGEK
ELSŐFOKÚ BÍRÓSÁGA (második tanács),

tagjai: A. W. H. Meij elnök, N. J. Forwood és S. Papasavvas bírák,

hivatalvezető: C. Kantza tanácsos,

tekintettel az írásbeli szakaszra és a 2007. február 13-i tárgyalásra,

meghozta a következő

Ítéletet

A jogvita előzményei és a megtámadott határozat

1 Az EK 81. cikk és az EGT-megállapodás 53. cikke alkalmazására vonatkozó eljárásban (COMP/E-2/37.533 – kolin-klorid-ügy) 2004. december 9-i 2005/566/EK határozatában (összefoglalva: HL 2005. L 190., 22. o.; a továbbiakban: a határozat) a Bizottság megállapította, hogy számos vállalkozás megsértette az EK 81. cikk (1) bekezdését és az Európai Gazdasági Térségről (EGT) szóló megállapodás 53. cikkét, amennyiben megállapodások és összehangolt magatartások olyan egységében vettek részt, amelynek tárgya ármeghatározás, piacfelosztás és a versenytársakkal szembeni összehangolt fellépés volt az EGT kolin-klorid piacán (a határozat első cikke).

2 Az érintett terméket illetően a Bizottság kifejti, hogy a kolin-klorid a vízben oldódó komplex B-vitaminok (B4-vitamin) csoportjába tartozik. Elsősorban a takarmányiparban (szárnyasok és sertések) használják élelmiszer-adalékanyagként. 70%-os vizes oldat formájában vagy szárított gabonafélékhez, vagy szilícium-dioxidhoz keverve 50–60%-os porlasztott formában kerül forgalomba. A kolin-klorid takarmány-adalékanyagként fel nem használt részét a még nagyobb tisztaságú anyag elérése érdekében finomítják (gyógyszerészeti minőség). A gyártókon kívül a kolin-klorid piaca érinti egyrészt a feldolgozókat, akik a terméket folyékony formában szerzik be a gyártóktól, és kevert kolin-kloriddá alakítják a gyártó vagy saját maguk számára, másrészt a forgalmazókat.

3 A határozat (3) preambulumbekezdéséből kitűnik, hogy a Bizottság vizsgálatot indított a világméretű kolin-klorid-ágazatot illetően, miután 1999 áprilisában méltányossági intézkedés alkalmazására irányuló kérelmet nyújtott be hozzá egy amerikai gyártó, a Bioproducts. A vizsgálat az 1992-től 1998 végéig tartó időszakra vonatkozott. A határozat (45) preambulumbekezdésében a Bizottság kifejti, hogy a kanadai gyártó, a Chinook már felvette a Bizottsággal a kapcsolatot 1998. november 25-én, december 3-án és 16-án a szóban forgó kartellel kapcsolatban, azonban akkor nem indított vizsgálatot.

4 Az EGT-t illetően a szóban forgó kartell a határozat (64) preambulumbekezdése szerint két különböző, de szorosan kapcsolódó szinten valósult meg: világ- és európai szinten. Világszinten a következő gyártók: a Bioproducts (Amerikai Egyesült Államok), a Chinook (Kanada), a Chinook Group Limited (Kanada), a DuCoa (Amerikai Egyesült Államok), a BASF AG (Németország), az UCB SA (Belgium) és a felperesek, az Akzo Nobel csoport (Hollandia) öt vállalkozása (közvetlenül vagy közvetve) versenyellenes magatartást folytattak 1992 júniusa és 1994 áprilisa között. E magatartások tárgya lényegében az árak világszintű, illetve különösen az EGT területén történő emelése, és a feldolgozók ellenőrzése volt – különösen az EGT területén – azzal a céllal, hogy biztosítsák, hogy ez utóbbiak nem veszélyeztetik az áremeléseket, amelyekben megállapodtak, és felosszák a világpiacokat oly módon, hogy az észak-amerikai gyártók európai piacról történő kivonulásáért cserébe az európai gyártók kivonulnak az észak-amerikai piacról. A Bizottság a kartell kilenc világszintű megbeszélését azonosította 1992 júniusa (Mexikóváros, Mexikó) és 1994 áprilisa (Johor Bahru, Malajzia) között. A legjelentősebb ezek közül az 1992 novemberében Ludwigshafenben (Németország) tartott megbeszélés.

5 Csak az európai gyártók (a BASF, az UCB és a felperesek) vettek részt azokon a megbeszéléseken, amelyek európai szinten valósították meg az 1994 márciusától 1998 októberéig tartó kartellt. A Bizottság tizenöt megbeszélést azonosított 1994 márciusa (Schoten, Belgium) és 1998 októbere (Brüsszel, Belgium vagy Aachen, Németország) közötti időszak tekintetében. A határozat (65) preambulumbekezdése szerint e megbeszélések a világszinten kötött megállapodás követését szolgálták. Céljuk az

áraknak az EGT egész területén történő rendszeres emelése volt, a piacok felosztása, az egyéni vásárlók kiszolgálása, valamint az európai feldolgozók ellenőrzése az emelt-szintű árak fenntartása céljából.

6 A Bizottság értékelése szerint a világszintű és az európai szintű megállapodások az EGT-t illetően mind egy globális tervbe illeszkedtek, amely meghatározta a kartell tagjainak magatartását és korlátozta az egyéni kereskedelmi magatartásukat az egységes versenyellenes gazdasági cél követése – azaz az EGT-n belüli verseny szokásos feltételeinek torzítása – érdekében. A Bizottság szerint tehát a világ- és európai szinten kötött megállapodásokat az EGT vonatkozásában összetett, folyamatos és egységes jogsértésnek kell tekinteni, amelyben az észak-amerikai gyártók egy bizonyos ideig, az európai gyártók pedig a szóban forgó időszak egésze alatt részt vettek.

7 A határozat címzettjeinek meghatározását illetően a Bizottság a határozat (166) preambulumbekezdésében kifejtette, hogy a felpereseknek, a BASF-nek, a Bioproductsnak, a Chinooknak, a DuCoának és az UCB-nek kell a felelősséget viselniük a jogsértésért. Ugyanakkor az Ertisa, egy spanyol vállalkozás, amelynek 50%-os a részesedése a spanyol piacon, nem szerepelt a határozat címzettjei között, mivel a Bizottság úgy találta a határozat (178) preambulumbekezdésében, hogy a bizonyítékok összességükben nem elegendőek a felhozott tényekért való felelőssége megállapításához.

8 A határozat 3. cikkében a Bizottság elrendelte, hogy a címzett vállalkozások azonnal vessenek véget a határozat 1. cikkében meghatározott jogsértéseknek, amennyiben ezt még nem tették meg, és a jövőben tartózkodjanak a megállapított jogsértő cselekmények és magatartások megvalósításától, valamint minden olyan intézkedéstől, amelynek célja vagy hatása ezekkel azonos vagy egyenértékű lenne.

9 A bírságok kiszabását illetően a Bizottság úgy találta, hogy az észak-amerikai gyártók (a Bioproducts, a Chinook és a DuCoa) legkésőbb 1994. április 20-ig a Johor Bahruban tartott megbeszélést követően véget vetettek a jogsértésben való részvételüknek (lásd a fenti 4. pontot). A határozat (165) preambulumbekezdése szerint a Bizottság nem rendelkezett arra utaló bizonyítékokkal, hogy sor került volna további megbeszélésekre vagy kapcsolatfelvételre, amelyben az észak-amerikai gyártók részt vettek volna, és amelyek révén megszabták volna az EGT területére vonatkozó árakat, vagy megerősítették volna az eredeti ígéretüket, miszerint nem exportálnak Európa irányába. Mivel a Bizottság e jogsértéssel kapcsolatos első jogi aktusa 1999. május 26-i keltezésű, azaz több mint öt évvel későbbi, mint az észak-amerikai gyártók részvételének vége, a Bizottság nem szabott ki e gyártókkal szemben bírságot az eljárások időtartamának korlátozásáról, valamint az Európai Gazdasági Közösség szállításra és versenyre vonatkozó szabályai alapján kezdeményezett szankciók végrehajtásáról szóló, 1974. november 26-i 2988/74/EGK tanácsi rendelet 1. cikkével (HL L 319., 1. o., magyar nyelvű különkiadás 7. fejezet, 1. kötet, 61. o.) és az [EK] 81. és 82. cikkében meghatározott versenyszabályok végrehajtásáról szóló, 2002. december 16-i 1/2003/EK tanácsi rendelet (HL 2003. L 1., 1. o.; magyar nyelvű különkiadás 8. fejezet, 2. kötet, 205. o.) 25. cikkével összhangban.

10 Ugyanakkor mivel az európai gyártók részvétele 1998. szeptember 30-ig tartott, a Bizottság összesen 66,34 millió euró bírságokat szabott ki velük szemben.

11 Az Akzo Nobel csoportot illetően a Bizottság úgy határozott, hogy a határozatot egyetemlegesen címezi az Akzo Nobel NV, az Akzo Nobel Functional Chemicals BV, az Akzo Nobel Chemicals BV, az Akzo Nobel Chemicals International BV és az Akzo Nobel Nederland BV társaságoknak. Ez utóbbi három, illetve a jogelődjeik közvetlenül vettek részt a jogsértésben. Az Akzo Nobel Functional Chemicals az Akzo Nobel Chemicals leányvállalataként jött létre 1999 júniusában, amikor ez utóbbi holding társasággá alakult. Következésképpen a Bizottság úgy találta, hogy az Akzo Nobel Functional Chemicals a jogutód az anyavállalatának a kolin-klorid-ágazatban korábban folytatott tevékenysége nagy részét illetően, és ennek következtében szintén a határozat címzettjének kell lennie.

12 Az Akzo Nobel gazdasági egységet képez az Akzo Nobel csoporthoz tartozó más, szintén a határozat címzettjeiként szereplő jogi személyekkel. E gazdasági egység vállalta a felelősséget a kolin-klorid előállításáért az EGT-ben, és vett részt a kartellben. Csupán abban az esetben lehetett más a helyzet, ha az Akzo Nobel működő leányvállalatainak módjában állt önálló üzletpolitikát folytatni az érintett időszakban, és ezt ténylegesen meg is tették. Az Akzo Nobel – amely messze nem egy egyszerű befektetési struktúra – az Akzo Nobel csoport általános központjaként szolgált, amely a csoport általános stratégiájával, a pénzügyekkel, a jogi kérdésekkel és a humán erőforrással kapcsolatos főbb tevékenységeit koordinálta. E funkcióinak köszönhetően az Akzo Nobel ténylegesen meghatározó befolyást gyakorolt a leányvállalatai üzletpolitikájára, amelyekben közvetlenül vagy közvetve 100%-os részesedése van. A Bizottság tehát az Akzo Nobel leányvállalatai kereskedelmi önállóságának hiányára következtetett, és így az Akzo Nobelnek is címezte a határozatot, annak ellenére, hogy az nem vett önállóan részt a kartellben (a határozat (172) preambulumbekezdése).

13 Az Akzo Nobel működő társaságai vagy kereskedelmi egységei kereskedelmi önállóságának hiányát szintén alátámasztják az Akzo Nobel által a közigazgatási eljárás folyamán benyújtott, „Vezetési program" című dokumentumok. Az említett dokumentumokból kitűnik, hogy a csoport célkitűzéseit, valamint a kereskedelmi egységek stratégiájával kapcsolatos iránymutatásokat az Akzo Nobel igazgatótanácsa határozza meg. E stratégiák nem hagyhatóak jóvá, amennyiben nem igazodnak a csoport stratégiai tervéhez. Ráadásul a stratégiai terv keretében a portfolió összetételét szintén az Akzo Nobel igazgatótanácsa határozza meg, míg az egyes kereskedelmi egységek működési tervének összhangban kell lennie a csoport igazgatótanácsa által meghatározott iránymutatásokkal és célkitűzésekkel. Végül a 2,5 millió euró feletti befektetésekhez a pénzügyi hatásuk függvényében szükséges volt az Akzo Nobel „Board Committee"-jének, „Full Board of Management"-jének vagy a „Supervisory Board"-jának jóváhagyása. Az igazgatótanács határoz továbbá a nyereség és az osztalék elosztásáról, valamint a kinevezésekről, a fizetésekről és az elbocsátásokról (a határozat (173) preambulumbekezdése).

14 Az Akzo Nobel Chemicals SpA a kifogásközlés címzettje volt a kolin-klorid spanyol piacát érintő jogellenes tevékenységekben való részvételének gyanúja miatt, azonban nem szerepelt a határozat címzettjeként, mivel a Bizottság úgy találta, hogy az összegyűjtött bizonyítékok nem elegendőek a felelősségének megállapításához (a határozat (176) preambulumbekezdése).

15 A bírságok összegét a Bizottság a 17. rendelet 15. cikkének (2) bekezdése és az ESZAK-Szerződés 65. cikkének (5) bekezdése alapján kiszabott bírság megállapításának módszeréről szóló iránymutatása (HL 1998. C 9., 3. o., magyar nyelvű különkiadás 8. kötet, 1. fejezet, 171. o.), valamint a kartellügyek esetében a pénzbírságok alóli mentességről és a pénzbírságok csökkentéséről szóló közleménye (HL 1996. C 207., 4. o.) alapján határozta meg.

16 A bírságok kiindulási összegének meghatározása érdekében a Bizottság jelezte, hogy az érintett vállalkozások tekintetében eltérő bánásmódot fog alkalmazni, annak érdekében, hogy figyelembe vegye ezek tényleges gazdasági lehetőségét arra, hogy a versenyt jelentősen korlátozzák. Így figyelembe véve, hogy a jogsértés világszinten kezdődött észak-amerikai társaságok részvételével, amelyek – többek között – beleegyeztek abba, hogy kivonulnak az európai piacról, a Bizottság úgy találta, hogy a jogsértésben részt vevő vállalkozások jelentőségét a világpiaci részesedésük alapján kell meghatározni (a határozat (200) és (201) preambulumbekezdése).

17 Ekképpen az 1997-es világpiaci részesedések alapján a Bizottság a felpereseket a 12%-os piaci részesedésükkel a harmadik csoportba sorolta. A kellő elrettentő hatás biztosítása érdekében a Bizottság – tekintettel az Akzo Nobel 2003-as forgalmára (13 milliárd euró) – 1,5-szörös szorzóval emelte a kiindulási összeget.

18 Ezt követően a Bizottság 10%-kal emelte a kiindulási összeget a jogsértés valamennyi teljes éve tekintetében, és további 5%-kal valamennyi további hat hónapnál hosszabb, de egy évnél rövidebb időtartam tekintetében. Mivel a jogsértés 5 év 11 hónapig tartott (1992. október 13-tól 1998. szeptember 30-ig), a Bizottság 55%-kal emelte a kiindulási összeget. Így a felperesekkel szemben egyetemlegesen kiszabott bírság alapösszege 29,99 millió euróban került megállapításra.

19 A kartellügyek esetében a pénzbírságok alóli mentességről és a pénzbírságok csökkentéséről szóló közleménynek a felperesekre történő alkalmazását illetően a Bizottság kiemelte az öt európai szintű megbeszéléssel kapcsolatos, 2002. január 8-i önkéntes közlés jelentőségét. A Bizottság így – a határozat (233) preambulumbekezdése szerint – bizonyítani tudta a jogsértés európai szintű kiterjedését és időtartamát. Ráadásul a felperesek nem vitatták a Bizottság által megállapított tények valóságát. A Bizottság tehát úgy találta, hogy a felperesek a velük szemben egyébként kiszabott bírság összegének 30%-os csökkentésében részesülhetnek (a határozat (233)–(236) preambulumbekezdése).

20 Ezen eljárást követően a felperesekkel szemben kiszabott bírság 20,99 millió euróban került megállapításra.

Az eljárás és a felek kérelmei

21 Az Elsőfokú Bíróság Hivatalához 2005. március 2-án benyújtott keresetlevelükkel a felperesek előterjesztették a jelen keresetet.

22 Az UCB és a BASF – a határozat másik címzettjei – 2005. február 25-én és március 1-jén (T-111/05., illetve T-101/05. számon nyilvántartásba vett) keresetlevelet nyújtott be az Elsőfokú Bíróság Hivatalához e határozat ellen.

23 Az Elsőfokú Bíróság második tanácsának elnöke 2006. szeptember 7-i végzésével a felek meghallgatását követően úgy határozott, hogy egyesíti a T-101/05. és T-111/05. sz. ügyeket, valamint a jelen ügyet az Elsőfokú Bíróság eljárási szabályzatának 50. cikkével összhangban a szóbeli szakasz lefolytatása és az ítélethozatal céljából.

24 Az előadó bíró jelentése alapján az Elsőfokú Bíróság úgy határozott, hogy megnyitja az eljárás szóbeli szakaszát, és a pervezető intézkedések keretében a felekhez írásban kérdést intézett.

25 Miután a tárgyalás folyamán ezzel kapcsolatban meghallgatta a feleket, az Elsőfokú Bíróság a T-101/05. és T-111/05. sz. ügyekben hozott ítéletével a jelen ügyet az ítélethozatal céljából elkülöníti a T-101/05. és T-111/05. sz. ügyektől az eljárási szabályzat 50. cikkével összhangban.

26 A felperesek azt kérik, hogy az Elsőfokú Bíróság:

– semmisítse meg a határozatot;

– kötelezze a Bizottságot a költségek viselésére.

27 A Bizottság azt kéri, hogy az Elsőfokú Bíróság:

– utasítsa el a keresetet mint elfogadhatatlant vagy nyilvánvalóan megalapozatlant az Akzo Nobel Nederland, az Akzo Nobel Chemicals International és az Akzo Nobel Chemicals vonatkozásában;

– utasítsa el a keresetet ezt meghaladó részében;

– kötelezze a felpereseket a költségek viselésére.

A jogkérdésről

28 A felperesek három jogalapra hivatkoznak, amelyek az alábbiakra alapulnak: az első az Akzo Nobel egyetemleges felelősségének téves megállapítására, a második az 1/2003 rendelet 23. cikke (2) bekezdésének megsértésére, amennyiben a bírság összege meghaladja az Akzo Nobel Functional Chemicals 2003-as forgalmának 10%-át, és a harmadik pedig az indokolási kötelezettség megsértésére az Akzo Nobel egyetemleges felelősségének megállapítását illetően.

1. *A keresetnek az Akzo Nobel Nederland, az Akzo Nobel Chemicals International és az Akzo Nobel Chemicals vonatkozásában való elfogadhatóságáról*

A felek érvei

29 A Bizottság szerint a kereset, amelyet öt külön keresetként kell értékelni, nem tartalmaz olyan jogalapokat, amelyek indokolhatnák a határozat megsemmisítését, illetve az Akzo Nobel Nederland, az Akzo Nobel Chemicals International és az Akzo

Nobel Chemicals esetében kiszabott bírság összegének csökkentését. Ennélfogva nincs összhangban a Bíróság Alapokmányának 21. cikkével, sem az eljárási szabályzat 44. cikkével a három felperes vonatkozásában. Mindenesetre a keresetet el kell utasítani e felperesek vonatkozásában mint nyilvánvalóan minden jogi alapot nélkülözőt.

30 A felperesek úgy vélik, hogy a kereset elfogadható az Akzo Nobel Nederland, az Akzo Nobel Chemicals International és az Akzo Nobel Chemicals tekintetében. Kiemelik, hogy a kereset eleget tesz a Bíróság Alapokmányának 21. cikkében és az eljárási szabályzat 44. cikkében meghatározott feltételeknek, és úgy érvelnek, hogy a határozat megsemmisítésének lehetősége alátámasztja az eljáráshoz fűződő érdeket.

Az Elsőfokú Bíróság álláspontja

31 Mindenekelőtt meg kell állapítani, hogy mivel egyetlen keresetről van szó, amely elfogadható az Akzo Nobel és az Akzo Nobel Functional Chemicals vonatkozásában, nem szükséges megvizsgálni a Bizottság által emelt kifogást (lásd ebben az értelemben és analógia útján a Bíróság C-313/90. sz., CIRFS és társai kontra Bizottság ügyben 1993. március 24-én hozott ítéletének [EBHT 1993., I-1125. o.] 30. és 31. pontját).

32 E tekintetben a Bizottságnak a tárgyaláson kifejtett érvelése, amely szerint az előző pontban szereplő értékelés csak azon esetekben alkalmazandó, ahol a kimondott megsemmisítés mindenki számára előnyös függetlenül attól, hogy nyújtott-e be keresetet, nem elegendő a szóban forgó kifogás vizsgálatának szükségessé tételéhez. Ugyanis igaz, hogy az EK 81. cikk alapján több jogalanyra bírságot kiszabó határozat megsemmisítése nem jár előnyökkel azok számára, akik nem nyújtottak be keresetet (lásd ebben az értelemben a Bíróság C-310/97. P. sz., Bizottság kontra AssiDomän Kraft Products és társai ügyben 1999. szeptember 14-én hozott ítéletének [EBHT 1999., I-5363. o.] 63. pontját), vagy akiknek a keresete elfogadhatatlan volt,

ettől még a Bizottság nem indokolta meg, hogy a határozatnak a fenti 30. pontban kifejtett jogalapokon történő esetleges megsemmisítéséből milyen előnye származnék az Akzo Nobel Nederlandnak, az Akzo Nobel Chemicals Internationalnak és az Akzo Nobel Chemicalsnak. Egyébként viszonválaszában a Bizottság maga is úgy érvel a keresetlevélben felhozott jogalapok tekintetében, hogy egy esetleges megsemmisítés csak a csoport csúcstársaságának felelősségét, illetve az Akzo Nobel Functional Chemicalsra kirótt bírság összegét érintené. Ráadásul még amennyiben feltételezzük is, hogy az Akzo Nobel Nederland, az Akzo Nobel Chemicals International és az Akzo Nobel Chemicals keresete nem elfogadható, az Elsőfokú Bíróságnak akkor is egészében kell a keresetet vizsgálnia. E körülmények között a pergazdaságossággal kapcsolatos okok indokolják, hogy az Elsőfokú Bíróság ne vizsgálja meg a Bizottság által emelt elfogadhatatlansági kifogást.

2. *Az ügy érdeméről*

Az Akzo Nobel egyetemleges felelőssége helytelen megállapítására alapított első jogalapról

A felek érvei

33 A felperesek úgy vélik, hogy a Bizottság jogban való tévedést követett el, amikor a bírságot egyetemlegesen az Akzo Nobelre, a csoport csúcstársaságára rótta ki, amely közvetlenül vagy közvetetten a leányvállalatai tőkéjének 100%-ával rendelkezik. Előadják, hogy az Akzo Nobel csoport jogi és szervezeti felépítése a következő: a szervezeti struktúra egy általános központi egységből (Akzo Nobel NV), kereskedelmi egységekből és kereskedelmi alegységekből épül fel. A csoport tevékenységei oly módon vannak megszervezve, hogy egy kereskedelmi egységhez vagy alegységhez az Akzo Nobel több leányvállalata által is folytatott tevékenységek tartoznak,

például a metilamin- és kolin-klorid-alegységhez az Akzo Nobel több leányvállalata által is folytatott tevékenységek tartoznak. A jogi struktúra az Akzo Nobelből mint a csoport csúcstársaságából, valamint több mint 1 000 jogalanyból épül fel, amelyek közvetetten vagy közvetlenül e társaság tőkéjének 100%-ával rendelkeznek. E jogalanyokat úgy kell tekinteni, mint a kereskedelmi egységek és alegységek által irányított tevékenységeket folytató portfoliótulajdonosokat. A jelen esetben az Akzo Nobel Chemicals International, az Akzo Nobel Chemicals és az Akzo Nobel Functional Chemicals a tulajdonosa többek között a metilamin és kolin-klorid kereskedelmi alegység által folytatott tevékenységnek. Következésképpen az Akzo Nobel csoport szervezeti és jogi felépítése párhuzamos.

34 E csoport tehát szervezeti szempontból két szintből áll: a stratégiai fontosságú ügyekért (főbb befektetések, pénzügyek, jogi ügyek, humán erőforrás) felelős általános központi egységből és a közvetlenül alatta elhelyezkedő 20 kereskedelmi egységből. Minden egyes egység egy főigazgatóból, egy igazgatói csoportból, általános szolgálatból, valamint az egész szervezeti irányításával megbízottakból áll. Amennyiben a kereskedelmi egység igazgatósága tiszteletben tartotta a meghatározott és az Akzo Nobel által jóváhagyott stratégiai pénzügyi célkitűzéseket, ezen igazgatóság teljesen független volt, és csupán az Akzo Nobel csoport egészére alkalmazandó „business principles" (az üzleti világ alapvető értékei, mint a vállalkozói szellem, a személyes becsületesség, a szociális felelősség stb.) és „corporate directives" (a társaság utasításai jogi, pénzügyi, humán erőforrásokhoz, egészséghez, biztonsághoz és környezetvédelemhez stb. kapcsolódó ügyekben) kötötték. Minden egység irányító szervekkel ellátott alegységekre van osztva. A kolin-klorid területén a kereskedelmi tevékenységeket az Akzo Nobel Chemicals, az Akzo Nobel Functional Chemicals és az Akzo Nobel Chemicals SpA folytatja.

35 Az érintett területért felelős kereskedelmi egységek és alegységek határozzák meg az Akzo Nobeltől független módon az üzletpolitikájukat, a kereskedelmi stratégiájukat és tevékenységüket. Ez azonban nem jelenti azt, hogy ezek az egységek vagy alegységek ugyanolyan döntési hatáskörrel rendelkeznek a leányvállalatokat illetően. Képtelenség úgy vélni, hogy valamennyi kereskedelmi egység és alegység meghatározza a különböző leányvállalatok üzletpolitikáját.

36 Az ítélkezési gyakorlat Akzo Nobel által végzett elemzése szerint azon meghatározó befolyásnak, amit egy anyavállalatnak gyakorolnia kell ahhoz, hogy meg lehessen állapítani a felelősségét a leányvállalata magatartásáért, *stricto sensu* ez utóbbi üzletpolitikájára kell irányulnia. A Bizottságnak tehát bizonyítania kellene először is az anyavállalat lehetőségét arra, hogy olyan mértékben irányítsa a leányvállalatát, hogy azt teljesen megfossza az önállóságától a kereskedelmi tevékenysége terén, másodszor pedig azt, hogy az anyavállalat élt e lehetőségével.

37 A felperesek azonban előadják, hogy az ítélkezési gyakorlatból kitűnik, hogy egy 100%-os tulajdonú leányvállalatról vélelmezhető, hogy az anyavállalat által adott utasításokat követi. E körülmények között ahhoz, hogy a Bizottság ilyen esetben csak a leányvállalat felelősségét állapíthassa meg, szükséges, hogy ez utóbbi nagyrészt saját maga határozza meg az üzletpolitikáját. Amennyiben ez utóbbi feltétel teljesül, ismét a Bizottság feladata annak bizonyítása, hogy az anyavállalat ténylegesen meghatározó befolyást gyakorolt az adott esetben. Következésképpen az Akzo Nobel csoportéhoz hasonló egységes szervezet önmagában nem teszi szükségtelenné annak bizonyítását, hogy az anyavállalat ténylegesen gyakorolta e befolyást. Ráadásul az Akzo Nobel úgy érvel, hogy a határozathozatali gyakorlatában a Bizottság és a közösségi bíróságok mindig tényekkel támasztják alá a szóban forgó vélelmet.

38 Az Akzo Nobel leányvállalatai nagyrészt saját maguk határozzák meg az üzletpolitikájukat, és valamennyien saját döntéshozó szervvel rendelkeznek. Mivel az Akzo Nobel nem folytat semmilyen kereskedelmi tevékenységet, nem állít elő, és nem forgalmaz semmilyen terméket, nem rendelkezik olyan irányítási hatáskörrel a tekintetükben, amely megfosztaná őket a teljes tényleges önállóságuktól a piaci magatartásuk meghatározását illetően. Az Akzo Nobel egyszerűen meghatározza a csoport általános makrogazdasági stratégiáját, anélkül hogy szerepet követelne magának a tisztán kereskedelmi döntésekben. Az eladási árakkal és az emelésükkel kapcsolatos döntéseket elvileg az egyes leányvállalatokon belül az érintett termékekért felelős marketingigazgatók hozzák meg. Az Akzo Nobel tehát kizárólag a főbb stratégiai

kérdésekkel foglalkozik (pénzügyek, jogi ügyek, az egészség, biztonság és környezetvédelem körébe tartozó szabályok és politikák stb.), ami kizárja az üzletpolitikai kérdéseket. Így az üzletpolitikai kérdésekért való felelősség a kereskedelmi egységek és alegységek hatáskörébe tartozik, amelyeknek a csoport valamennyi működő leányvállalata részét képezi.

39 Az Akzo Nobel által szerkesztett nemzetközi belső magazin a leányvállalatokon belül egy különösen részletes struktúrát világít meg. E struktúra felesleges lenne, ha az üzletpolitikát az Akzo Nobel igazgatótanácsa határozná meg. Ugyanakkor a leányvállalata teljes tőkéjével rendelkező anyavállalat nem engedi a leányvállalatot mindenféle felügyelet nélkül működni. Az Akzo Nobel így meghatározza az egészség, a biztonság, a környezetvédelem, a társasági identitás és a kollektív szerződések körébe tartozó szabályokat és politikákat, amelyeket a leányvállalatoknak követniük kell. Az efféle felügyelet nem egyenértékű a leányvállalatok üzletpolitikájának *stricto sensu* felügyeletével.

40 Egyébként a jelen eljárásban érintett valamennyi leányvállalatnak saját igazgatótanácsa van, mivel az üzletpolitikát (árak meghatározása, forgalmazás) az adott termékért felelős kereskedelmi egységek és alegységek szintjén határozzák meg. A kolinklorid-ágazat által megvalósított forgalom az Akzo Nobel Chemicals, az Akzo Nobel Functional Chemicals és az Akzo Nobel Chemicals SpA elszámolásaiban szerepel.

41 A kolin-kloridért felelős marketingigazgatónak tehát, amint ezt a munkaköri leírása is tanúsítja, fő feladata az eladási terv tervezetének kidolgozása a mennyiségek, az árak, a termékkör és a marketingstratégia vonatkozásában. A ténybeli állítások összességét alátámasztó okirati bizonyítékok hiánya nem csökkentheti az Akzo Nobel által benyújtott bizonyítékok értékét, tekintettel különösen azon tényre, hogy a közigazgatási eljárás során számos bizonyítékot előterjesztett.

42 Mivel a szóban forgó vélelem a fentiek alapján megdőlt, a felperesek úgy vélik, hogy a Bizottság érvelése akkor lett volna helyes, ha az Akzo Nobel utasításokat adott volna az árak rögzítését és a kolin-klorid piacának felosztását illetően. Egy több mint 1 000 jogalanyból álló anyavállalat gyakorlatilag nem képes utasításokat adni akár csak egy leányvállalatának is az árpolitikát vagy a kereskedelmi magatartást illetően. A Bizottság nem bizonyította, hogy az Akzo Nobel tudott volna a jogsértésről, sem azt, hogy közvetlenül érintett lett volna, sem azt, hogy utasítást adott volna a leányvállalatainak a jogsértés elkövetésére. A tényezők, amelyekre a határozat az Akzo Nobelnek a jogsértésért való egyetemleges felelőssége megállapítását illetően alapul, nem érintik a leányvállalatok *stricto sensu* üzletpolitikáját. Mivel a felperesek bizonyították, hogy a metilamin- és kolin-klorid-alegység legalábbis nagy kereskedelmi önállósággal bírt, a Bizottságnak bizonyítania kellett volna, hogy az Akzo Nobel meghatározó befolyást gyakorolt a többi felperes üzletpolitikájára vagy a metilamin és kolin-klorid kereskedelmi alegységre. A Bizottság azonban nem tett eleget e kötelezettségnek, mivel az Akzo Nobelnek nem volt semmi oka ilyen befolyás gyakorlására.

43 Ebben az összefüggésben egyáltalán nem releváns megkeresni azon természetes vagy jogi személyt, aki a csoport alelnökeit, a metilamin- és kolin-klorid-alegység igazgatóit és más tisztségviselőit kinevezi, és akinek ez utóbbiak számot kell adjanak. A döntő kérdés az, hogy az Akzo Nobel meghatározó befolyást gyakorolt-e a leányvállalatai vagy e kereskedelmi egység üzletpolitikájára. Sor kerülhet annak megállapítására, hogy a metilamin- és kolin-klorid-alegységnek is a határozat címzettjei között kellene szerepelnie.

44 A felperesek megjegyzik, hogy amennyiben a kolin-klorid-ágazat valamennyi jogalanyát egy gazdasági egységnek kellene tekinteni, nem lenne indokolt az Akzo Nobel Chemicalst kizárni a határozat címzettjeinek köréből csupán azért, mert a Bizottság nem rendelkezett elegendő bizonyítékkal a felelőssége megállapításához. Egyébként e kizárás ellentmond a Bizottság azon állításának, miszerint az Akzo Nobel az egyetlen kapcsolat a kolin-klorid olaszországi és hollandiai előállítása között.

45 A felperesek kiemelik, hogy az Akzo Nobel a közigazgatási eljárás folyamán soha sem járt el a Bizottság kizárólagos tárgyalópartnereként. Ráadásul a felperesek mindegyike külön megbízást adott az őket képviselő ügyvédeknek.

46 A fenti megfontolásokra tekintettel és figyelembe véve, hogy a többi, a tőke teljességével való rendelkezésen kívüli elem, amelyre a Bizottság támaszkodott, nem releváns, illetve hibás, az Akzo Nobel úgy véli, hogy megdöntötte a csoport csúcstársaságának felelősségével kapcsolatos vélelmet. Mivel a Bizottság nem bizonyította, hogy az Akzo Nobel meghatározó befolyást gyakorolt volna a leányvállalatai üzletpolitikájára, a jelen jogalapnak helyt kell adni.

47 A Bizottság kiemeli, hogy az ítélkezési gyakorlat szerint vélelmezhető, hogy az anyavállalat meghatározó befolyást gyakorol a leányvállalatára, amennyiben ez utóbbi magatartása lényegében az anyavállalat által adott utasításoknak van alávetve, tehát amennyiben az anyavállalat határozza meg a leányvállalata stratégiájának és kereskedelmi tevékenységeinek főbb irányát. Az ítélkezési gyakorlat nem kívánja meg, hogy az anyavállalat utasítást adjon a leányvállalatának a jogsértés elkövetésére ahhoz, hogy a Bizottság a bírságot kiszabó határozatot neki címezhesse. Az egyetemleges felelőssége megállapításához elegendő tehát az, hogy az anyavállalat meghatározó befolyást gyakorolt a leányvállalatai általános üzletpolitikájára, anélkül hogy a Bizottságnak bizonyítania kellene, hogy az anyavállalat tudott a jogsértésről vagy kifejezetten érintett volt benne.

48 Az ítélkezési gyakorlatból következik, hogy e vélelem megdöntéséhez vagy annak bizonyítása szükséges, hogy az anyavállalatnak nem állt módjában a leányvállalata üzletpolitikáját meghatározó módon befolyásolni, vagy annak bizonyítása, hogy a leányvállalat ténylegesen önálló volt. Következésképpen – megfelelő bizonyítékokkal – bizonyítani kell, hogy az anyavállalatnak nem állt módjában meghatározó befolyást gyakorolnia leányvállalata stratégiája és kereskedelmi tevékenységei főbb

irányvonalára, vagy ténylegesen nem gyakorolt ilyen befolyást annak ellenére, hogy a leányvállalat tőkéje 100%-ának tulajdonosa. Ugyanakkor nem elegendő azt bizonytani, hogy a leányvállalat nagyrészt saját maga gyakorolta a tevékenységét, és saját igazgatótanácsa volt, amire vonatkozó bizonyítékot egyébként a jelen esetben nem terjesztettek elő.

49 A felperesek nem állíthatják megalapozottan, hogy a kifogásközlésre adott válaszként előterjesztett bizonyítékok révén megdöntötték az Akzo Nobellel szemben fennálló vélelmet, és nem vitathatják a határozat jogszerűségét olyan dokumentumok alapján, amelyeket nem terjesztettek elő a közigazgatási eljárás során.

50 A felperesek által előterjesztett bizonyítékok semmiképpen sem elegendőek az Akzo Nobellel szemben fennálló vélelem megdöntésére. A felperesek ugyanis nem határozták meg azon jogalanyokat, akik a csoport alelnökeit, a kereskedelmi egységek vezetőit kinevezik, sem azon személyeket vagy jogalanyokat, akiktől az alelnökök függenek. A Bizottság úgy véli tehát, hogy ésszerűen feltételezheti, hogy a csoport alelnökeit az Akzo Nobel nevezi ki, amelynek azok az ügyvezetésük tekintetében elszámolással tartoznak.

51 A felperesek kifejtik a keresetükben, hogy a leányvállalatok üzletpolitikáját nem a leányvállalatok maguk, hanem a kereskedelmi egységek és alegységek határozzák meg, és az Akzo Nobel vezetősége koordinálja ezeket és szabja meg az irányukat. Azon tény, hogy a felperes leányvállalatok saját igazgatótanáccsal rendelkeznek, nem jelenti szükségszerűen azt, hogy teljesen önállóan hozzák meg az alapvető kereskedelmi döntéseket a kolin-klorid előállítását és forgalmazását illetően. A saját irányító szervekkel rendelkező metilamin és kolin-klorid kereskedelmi alegységhez való tartozásuk ennek ellenkezőjéről tesz tanúbizonyságot. A felperesek azon állítását illetően, amely szerint az egyes kereskedelmi alegységek vezetősége a kereskedelmi egység vezetőségének tartozik elszámolással, a Bizottság vélelmezi, hogy az egyes kereskedelmi egységek vezetősége pedig az Akzo Nobel vezetőségének tartozik elszámolással. Pontosan e kötelezettség indokolja az Akzo Nobel csoport gazdasági egységnek minősítését. Még ha feltételezzük is, hogy a kolin-klorid kereskedelmi

alegység marketingigazgatója teljesen önállóan határozza meg a termék árát, ez a csoport leányvállalatai önállóságának hiányát támasztaná alá, és nem zárná ki az Akzo Nobel meghatározó befolyását.

52 Ezenkívül a Bizottság úgy véli, hogy el kell utasítani a felperesek azon érvét, miszerint a határozatot a metilamin és kolin-klorid kereskedelmi alegységnek kellett volna címezni, mivel ez az alegység nem minősül jogalanynak, csak az Akzo Nobel által koordinált csoporthoz tartozó leányvállalatok jogalanyok. E jogalanyok nem mentesülhetnek a felelősség alól pusztán azért, mert jogi személyiséggel nem rendelkező egységekbe csoportosulnak. Ráadásul az a tény, hogy az Akzo Nobel a leányvállalatainak egyetlen tulajdonosa, természetéből adódóan biztosítja számára annak lehetőségét, hogy a magatartásukat alapvetően irányítsa.

53 Egyébként a felperesek által előterjesztett dokumentumok csak azt bizonyítják, hogy a kolin-kloriddal kapcsolatos mindennapos kereskedelmi döntéseket a metilamin és kolin-klorid kereskedelmi alegység vezetőségének tagjai hozzák, azonban anélkül hogy megneveznék azokat a személyeket, akik az említett tagokat kinevezik és alkalmazzák. A felperesek tehát nem döntötték meg az Akzo Nobel felelősségének vélelmét.

54 Az Akzo Nobel felelőssége mindenesetre egyéb tényezők alapján is bizonyított, nem csupán az ahhoz kapcsolódó vélelem alapján, hogy a leányvállalatainak egyedüli tulajdonosa. A vezetési programok alapján megállapítható, hogy egy kereskedelmi egység valamennyi befektetést igénylő projektjéhez az Akzo Nobel igazgatási bizottságának, igazgatótanácsának vagy „Supervisory Board”-jának a jóváhagyása szükséges a szóban forgó befektetés méretétől függően. Az Akzo Nobel szerepe az egyes keres-

kedelmi egységek vezetőinek kinevezésében, valamint az adminisztratív feladatai alátámasztják, hogy e kereskedelmi egységekkel egy gazdasági egységként működik. A kereskedelmi függetlenség nemcsak a másodlagos jelentőségű döntéseket, mint a mindennapi eladások érinti, hanem a fontosabb döntéseket is, mint a vezetők kinevezése, a kereskedelmi célok meghatározása és a befektetési döntések. Az Akzo Nobel pedig az e kérdésekben dönteni jogosult jogalany.

55 Azon tény, hogy az Akzo Nobel, az Akzo Nobel Nederland, az Akzo Nobel Chemicals International és az Akzo Nobel Chemicals semmilyen kereskedelmi tevékenységet nem folytat, szintén megerősíti azt a következtetést, miszerint a jogalanyok egyike sem minősül önmagában önálló gazdasági szereplőnek.

56 Az Akzo Nobel jelenti egyébként az egyetlen tulajdonjogi kapcsolatot a kolin-kloridágazat olaszországi és hollandiai tevékenysége között. E megállapítás egyáltalán nem mond ellent annak, hogy az Akzo Nobel Chemicals SpA-t ki kellene zárni a határozat címzettjei köréből. A Bizottság nem rendelkezik bizonyítékokkal e jogalanynak a jogsértésben való részvételét illetően. Ráadásul ez utóbbi nem a közvetlenül érintett jogalanyok magatartásáért felelős irányító társaság. A Bizottság semmi esetre sem köteles a vállalkozás részét képező valamennyi jogalany felelősségét megállapítani. A felperesek közös képviselete is a Bizottság elemzését tűnik alátámasztani.

Az Elsőfokú Bíróság álláspontja

– Előzetes észrevételek az anyavállalatnak a leányvállalata jogsértő magatartásáért való felelősségét illetően

57 Emlékeztetni kell először is, hogy a vállalkozás fogalma az EK 81. cikk értelmében magában foglal minden olyan gazdasági egységet, amely meghatározott hosszú távú

gazdasági célt követő személyi, materiális és immateriális összetevők egységes szervezete, és amely hozzájárulhat az e rendelkezésben foglalt jogsértések elkövetéséhez (lásd az Elsőfokú Bíróság T-9/99. sz., HFB és társai kontra Bizottság ügyben 2002. március 20-án hozott ítéletének [EBHT 2002., II-1487. o.] 54. pontját és az ott hivatkozott ítélkezési gyakorlatot).

58 Tehát nem merül fel a jogsértéssel kapcsolatos kezdeményezés kérdése az anyavállalat és a leányvállalata között, és még kevésbé az előbbi érintettsége az említett jogsértésben, hanem azon tényről van szó, hogy a fent említett értelemben egyetlen vállalkozást képeznek, ami felhatalmazza a Bizottságot arra, hogy a bírságokat kiszabó határozatot a vállalkozások csoportja anyavállalatának címezze. Emlékeztetni kell arra, hogy a közösségi versenyjog elismeri, hogy az ugyanazon csoporthoz tartozó különböző vállalkozások gazdasági egységet képeznek, azaz az EK 81. és 82. cikk értelmében vállalkozásnak minősülnek, amennyiben az érintett vállalkozások nem önállóan határozzák meg a piaci magatartásukat (az Elsőfokú Bíróság T-203/01. sz., Michelin kontra Bizottság ügyben 2003. szeptember 30-án hozott ítéletének [EBHT 2003., II-4071. o.] 290. pontja).

59 Meg kell továbbá jegyezni, hogy a Bizottságnak a versenyjog terén hozott határozatai alkalmazása és végrehajtása céljából meg kell határoznia egy jogi személyiséggel rendelkező címzettet (lásd ebben az értelemben az Elsőfokú Bíróság a T-305/94–T-307/94., T-313/94–T-316/94., T-318/94., T-325/94., T-328/94., T-329/94. és T-335/94. sz., Limburgse Vinyl Maatschappij és társai kontra Bizottság egyesített – ún. „PVC II”-ügyekben 1999. április 20-án hozott ítéletének [EBHT 1999., II-931. o.] 978. pontját).

60 Abban az esetben, ha az anyavállalat a jogsértést elkövető leányvállalatának egyedüli tulajdonosa, fennáll azon egyszerű vélelem, amely szerint az adott anyavállalat meghatározó befolyást gyakorolt a leányvállalata magatartására (lásd ebben az értelemben a Bíróság 107/82. sz., AEG kontra Bizottság ügyben 1983. október 25-én hozott ítéletének [EBHT 1983., 3151. o.] 50. pontját, valamint a fenti 59. pontban hivatkozott PVC II-ítélet 961. és 984. pontját), és egy vállalkozásnak minősülnek az EK 81. cikk

értelmében (az Elsőfokú Bíróság T-71/03., T-74/03., T-87/03. és T-91/03. sz., Tokai Carbon és társai kontra Bizottság egyesített ügyekben 2005. június 15-én hozott ítéletének [az EBHT-ban nem tették közzé – EBHT 2005., II-10.* o.] 59. pontja). Ennélfogva, amikor a közösségi bíróság előtt vitatja a Bizottságnak a leányvállalata magatartása miatt vele szemben bírságot kiszabó határozatát, az anyavállalatot terheli e vélelem megdöntése olyan bizonyítékok nyújtásával, amelyek alkalmasak a leányvállalat önállóságának alátámasztására (az Elsőfokú Bíróság T-314/01. sz., Avebe kontra Bizottság ügyben 2006. szeptember 27-én hozott ítéletének [EBHT 2006., II-3085. o.] 136. pontja; valamint ebben az értelemben a Bíróság C-286/98. P. sz., Stora Kopparbergs Bergslags kontra Bizottság ügyben 2000. november 16-án hozott ítéletének [EBHT 2000., I-9925. o., a továbbiakban: Stora-ítélet] 29. pontja).

61 E tekintetben ki kell emelni, hogy igaz ugyan, hogy a Bíróság a fenti 60. pontban hivatkozott Stora-ítélet 28. és 29. pontjában a leányvállalat tőkéjének 100%-ával rendelkezésen kívül más körülményekre is hivatkozott, mint például arra a tényre, hogy nem vitatták az anyavállalatnak a leányvállalata üzletpolitikájára gyakorolt hatását, és a két vállalkozásnak közös volt a képviselete a közigazgatási eljárás során, e körülményeket azonban a Bíróság csupán azért említette meg, hogy ismertesse azon elemek összességét, amelyekre az Elsőfokú Bíróság az érvelését alapozta avégett, hogy arra a következtetésre jusson, hogy ez utóbbi nem kizárólag azon alapult, hogy az anyavállalat rendelkezett a leányvállalata tőkéjének egészével. Következésképpen azon tény, hogy a Bíróság megerősítette az Elsőfokú Bíróság értékelését ebben az ügyben, nem változtat a fenti 60. pontban hivatkozott AEG kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 50. pontjában kifejtett elven.

62 E körülmények között elegendő, ha a Bizottság bizonyítja, hogy valamely leányvállalatnak az anyavállalata az egyedüli tulajdonosa, ahhoz, hogy arra következtethessen, hogy ez utóbbi meghatározó befolyást gyakorol az előbbi üzletpolitikájára. A Bizottságnak ezt követően módjában áll az anyavállalat egyetemleges felelősségét megállapítani a leányvállalatára kirótt bírság megfizetését illetően, kivéve, ha az anyavállalat bizonyítja, hogy a leányvállalata lényegében nem hajtja végre az általa adott utasításokat, és ennélfogva önálló piaci magatartást követ.

63 Meg kell továbbá vizsgálni a jelen előzetes észrevételek keretében a felperesek beadványaiban központi helyet elfoglaló érvelést, miszerint az anyavállalatnak abból következő feltételezett befolyása, hogy a leányvállalat egyedüli tulajdonosa, ez utóbbi

stricto sensu üzletpolitikájához kapcsolódik (lásd a fenti 36. pontot). A felperesek szerint e politika körébe tartozik például a forgalmazási és árstratégia. Következésképpen az anyavállalat – ezen érvelés szerint – megdöntheti a vélelmet, ha bizonyítja, hogy a leányvállalat irányítja az üzletpolitikájának e meghatározott aspektusait, anélkül hogy utasításokat kapna e tekintetben.

64 Ezzel kapcsolatban meg kell jegyezni, hogy annak elemzése keretében, hogy az ugyanazon csoport részét képező vállalkozások egy gazdasági egységet alkotnak-e, a közösségi bíróság vizsgálta, hogy az anyavállalatnak volt-e lehetősége befolyásolni az árpolitikát (lásd ebben az értelemben a Bíróság 48/69. sz., ICI kontra Bizottság ügyben 1972. július 14-én hozott ítéletének [EBHT 1972., 619. o.] 137. pontját és az 52/69. sz., Geigy kontra Bizottság ügyben 1972. július 14-én hozott ítéletének [EBHT 1972., 787. o.] 45. pontját), a gyártási és forgalmazási tevékenységeket (lásd ebben az értelemben a Bíróság 6/73. és 7/73. sz., Istituto Chemioterapico Italiano és Commercial Solvents kontra Bizottság egyesített ügyekben 1974. március 6-án hozott ítéletének [EBHT 1974., 223. o.] 37., 39–41. pontját), az értékesítési célkitűzéseket, a bruttó hasznot, az értékesítési költségeket, a „cash flow”-t, az árukészletet és a marketinget (az Elsőfokú Bíróság T-102/92. sz., Viho kontra Bizottság ügyben 1995. január 12-én hozott ítéletének [EBHT 1995., II-17. o.] 48. pontja). Ugyanakkor ebből nem következik, hogy csupán ezen aspektusok tartoznának a leányvállalat üzletpolitikájának fogalma körébe az EK 81. és 82. cikknek az anyavállalatot illető alkalmazása végett.

65 A fenti 57. és 58. pontban kifejtett megfontolásokkal együtt olvasott ezen ítélkezési gyakorlatból éppen ellenkezőleg az következik, hogy az anyavállalatnak kell az Elsőfokú Bíróság elé terjesztenie minden, a közte és a leányvállalata közötti szervezeti, gazdasági és jogi kapcsolatra vonatkozó bizonyítékot, amelyről úgy véli, hogy alátámasztják azt, hogy nem képeznek egy gazdasági egységet. Továbbá következik, hogy az értékeléskor az Elsőfokú Bíróságnak figyelembe kell vennie a felek által elé terjesztett valamennyi elemet, amelyeknek jellege és jelentősége esetenként különböző lehet.

66 E megfontolások fényében meg kell vizsgálni, hogy az Akzo Nobel és a határozat címzettjeiként szereplő leányvállalatai egy gazdasági egységet képeznek-e.

– Az Akzo Nobel és a határozat címzettjeiként szereplő leányvállalatai közötti gazdasági egység fennállásáról

67 A jelen esetben a felek nem vitatják, hogy az Akzo Nobel közvetlenül vagy közvetetten a határozat címzettjeiként szereplő leányvállalatainak egyedüli tulajdonosa. Ennélfogva az Akzo Nobel feladata a fenti megfontolások alapján annak bizonyítása, hogy az említett leányvállalatok önállóan határozzák meg az üzletpolitikájukat nem képezve így az anyavállalattal gazdasági egységet, illetve egyetlen vállalkozást az EK 81. cikk értelmében (lásd a fenti 57. pontot).

68 E tekintetben meg kell állapítani, hogy az Akzo Nobel által a közigazgatási eljárás során benyújtott – és a határozat (173) preambulumbekezdésében röviden elemzett – vezetési programok (lásd a fenti 13. pontot) a bevezető részben leírják az Akzo Nobel csoporton belüli döntéshozatali eljárással kapcsolatos hatáskörök megosztását tizennégy témában.

69 Különösen a stratégiáról, a működési tervről, a befektetésekről, a beszerzésekről, illetve értékesítésekről, az átszervezési tervekről, az általános működési politikákról, a pénzügyekről, az auditálásról és a számvitelről, a humán erőforrásokról, a jogi ügyekről, a kockázatkezelésről, a technológiáról és a környezetvédelemről, az informatikáról, valamint egy „egyebek” című témáról van szó.

70 Meg kell jegyezni, hogy a vezetési programok bevezető része szerint:

„A részletes iránymutatásokat és utasításokat (feltételezhetően az Akzo Nobel vezetési programjaiban nem említett kérdésekre vonatkozóan) a külön körlevelek és/vagy

az alapszabály vagy az egyes kereskedelmi egységek vagy alegységek igazgatója és az igazgatótanács illetékes tagja között létrejött megállapodás tartalmazza.

Azon leányvállalatokat illetően, amelyeknek az Akzo Nobel – közvetlenül vagy közvetetten – nem egyedüli tulajdonosa, a hatáskörök e megosztása a lehető legteljesebb mértékben alkalmazandó."

[Detailed authorities and instructions (possibly also for items not mentioned in the Akzo Nobel Authority Schedules) are laid down in separate directives and/or charters or are agreed upon between the BU/SU manager and the responsible Board Member.

As to subsidiaries not wholly owned by Akzo Nobel, either directly or indirectly, this allocation of authorities shall be integrally enforced as much as possible.]

71 Meg kell vizsgálni továbbá a vezetési programok számos elemét, mint a stratégiát, a befektetéseket, az általános működési politikákat, az auditálást és a számvitelt, a humán erőforrásokat, valamint a jogi ügyeket.

72 A stratégiát illetően a vezetési programokból kitűnik, hogy minden egyes kereskedelmi egység vagy alegység kidolgozza és az Akzo Nobel [*bizalmas*][1] elé terjeszti véleményezésre a stratégiai tervét, amely utóbbi ezt követően az Akzo Nobel igazgatótanácsa által meghatározott iránymutatások keretében a [*bizalmas*] elé terjeszti felülvizsgálat céljából, amely pedig a [*bizalmas*] keretében a fő stratégiai műveletekről határoz.

1 – Bizalmas adatok törölve.

73 Az egyes kereskedelmi egységek működési tervének kidolgozásához az Akzo Nobel [*bizalmas*]-sal való konzultáció szükséges, amely utóbbi minden egyes kérdést az Akzo Nobel vezetése elé terjeszt döntéshozatal végett az iránymutatásoknak és a csoport célkitűzéseinek keretében.

74 A befektetéseket illetően (beleértve a bérleményeket, a lízinget, a nem vagyoni javak átruházását vagy szerzését) minden kereskedelmi egység vagy alegység rendelkezik döntési jogkörrel az Akzo Nobel [*bizalmas*] által előzetesen megállapított határokon belül. Ez utóbbi határoz a [*bizalmas*] eurónál kisebb értékű projektekről, mivel e hatáskörrel a [*bizalmas*], a [*bizalmas*], illetve a [*bizalmas*] rendelkezik annak függvényében, hogy ezen érték 2,5 és 10, 10 és 20 millió euró között ingadozik vagy meghaladja a 20 millió eurót.

75 Az általános működési politikákat illetően az Akzo Nobel [*bizalmas*]-a egy javaslatot terjeszt elő a tevékenységi kört illetően, és a [*bizalmas*] határoz a [*bizalmas*] keretében.

76 Az auditálás és a számvitel terén meg kell jegyezni, hogy az egyes kereskedelmi egységek vagy alegységek rendszeres jelentéseket készítenek az eredményekről, az Akzo Nobel [*bizalmas*]-a, a [*bizalmas*] és a [*bizalmas*] pedig rendszeresen ellenőrzi a teljesítményt a csoport egységeinek vagy alegységeinek szintjén.

77 A humán erőforrásokat illetően a kereskedelmi egységek vagy alegységek a főbb szervezeti változásokra vonatkozóan az Akzo Nobel [*bizalmas*]-a elé terjesztik javaslataikat jóváhagyás végett a szervezeti koncepciókat illetően, mivel a végleges döntés az Akzo Nobel [*bizalmas*]-ának hatásköre. Meg kell jegyezni, hogy amennyiben a javaslat nem felel meg a szervezeti koncepcióknak, az Akzo Nobel [*bizalmas*]-a hozza meg a végleges döntést.

78 A jogi ügyeket illetően meg kell állapítani, hogy a know-how-val, szabadalmakkal, védjegyekkel, kutatási együttműködéssel és stratégiai szövetségekkel kapcsolatos jelentős szerződésekre vonatkozó javaslatait valamennyi egység vagy alegység az Akzo Nobel [*bizalmas*]-a elé terjeszti, amely utóbbi a művelet értékének függvényében a [*bizalmas*], a [*bizalmas*] vagy a [*bizalmas*] részére nyújt tanácsot, amelynek a feladata dönteni. A hatáskörök hasonlóképp vannak elosztva a jelentős, hosszú távú szállítási szerződéseket illetően az időtartamuktól és velük járó pénzügyi kötelezettségtől függően.

79 Végeredményben kitűnik a vezetési programokból, hogy az Akzo Nobel a [*bizalmas*], a [*bizalmas*], a [*bizalmas*] vagy a [*bizalmas*] révén beavatkozik a döntéshozatali eljárásba valamennyi érintett téma esetében (lásd a fenti 69. pontot).

80 Amikor a tárgyalás során erről kérdezték őket, a felperesek előadták, hogy a vezetési programok szemléltetik a hatáskörök Akzo Nobel csoporton belüli megoszlását, de nem bizonyítják, hogy e hatáskörökkel ténylegesen éltek a szóban forgó jogsértéssel kapcsolatban. Meg kell ugyanakkor állapítani, hogy ez utóbbi megállapítás hatástalan a vizsgálat e szakaszában, amely az Akzo Nobel által a leányvállalatai üzletpolitikájára gyakorolt befolyás meglétét vizsgálja, és nem annak kérdését, hogy az Akzo Nobel beavatkozott-e a szóban forgó jogsértéssel kapcsolatban (lásd a fenti 58. pontot).

81 Az Akzo Nobel csoportnak a határozat címzettjeiként szereplő leányvállalatai és a metilamin és kolin-klorid kereskedelmi alegység közötti szervezeti kapcsolatot illetően elegendő megjegyezni, amint azt a felperesek is kiemelték (lásd a fenti 33. pontot), az Akzo Nobel Chemicals International, az Akzo Nobel Chemicals és az Akzo Nobel Functional Chemicals a „tulajdonosai" többek között az említett alegység által végzett tevékenységnek. Mivel a határozat csak olyan jogi személyiséggel rendel-

kező jogalanynak címezhető (lásd a fenti 59. pontot), amely közvetlenül részt vett a jogsértésben vagy az abban résztvevő jogalanyok jogutódjának minősül (lásd a fenti 11. pontot), a felperesek nem hivatkozhatnak arra, hogy a Bizottságnak meg kellett volna különböztetnie a csoport kereskedelmi egységei vagy alegységei politikáját az Akzo Nobel leányvállalatainak politikájától. A felperesek mindenesetre a válaszuk 16., 17. és 54. pontjában kifejtik, hogy a döntő kérdés az, hogy megdönthették-e a vélelmet, amely szerint az Akzo Nobel meghatározó befolyást gyakorolt akár az érintett kereskedelmi alegységre, akár a határozat címzettjeiként szereplő leányvállalataira.

82 E körülmények között meg kell állapítani a határozat (173) preambulumbekezdéséhez hasonlóan, hogy az illetékesek és különösen az Akzo Nobel vezetősége jelentős mértékben beavatkozik a szóban forgó leányvállalatok stratégiájának számos lényeges aspektusába, fenntartva magának a végleges döntés jogát számos, a piaci magatartást meghatározó téma tekintetében.

83 Azon érvelés miszerint az eladási árakat és az árak emelését illető döntéseket elvileg az érintett termékekért felelős, a leányvállalataikon belül tevékenykedő marketingigazgatók hozzák, többek között a kolin-kloridért felelős marketingigazgató (lásd a fenti 38. és 41. pontot), nem dönti meg e következtetést. Ugyanez a helyzet az Akzo Nobel csoport kétszintű felépítésére alapított érvek esetében, amelyek célja a *stricto sensu* üzletpolitika kivonása az Akzo Nobel ellenőrzése alól (lásd a fenti 38. pontot). Amint az már a fenti 58. pontban kifejtésre került, az anyavállalatnak a leányvállalata jogsértő magatartásáért való felelőssége megállapításához nem szükséges annak bizonyítása, hogy az anyavállalat befolyást gyakorolt a politikájára a jogsértés tárgyát képező adott területtel kapcsolatban (amely a jelen esetben a forgalmazásra és az árakra vonatkozott). Azonban az anyavállalat és a leányvállalata közötti szervezeti, gazdasági és jogi kapcsolatok alapján megállapítható lehet az előbbinek az utóbbi stratégiájára gyakorolt befolyása, és ennélfogva e kapcsolatok igazolhatják, hogy ezek egyetlen gazdasági egységnek tekinthetőek.

84 Nem meggyőző az arra alapított érv, hogy valamennyi leányvállalatnak saját igazgatótanácsa van (lásd a fenti 40. pontot). Valamennyi részvénytársaságnak van a részvényesek – a jelen esetben az Akzo Nobel – által kinevezett igazgatótanácsa. Egyébként a felperesek e tekintetben kifejtik a válaszuk 45. pontjában, hogy (a kereskedelmi egységeket irányító) csoport alelnökeit a csoport vegyi anyag részlegének elnökei nevezik ki, az Akzo Nobel igazgatótanácsának illetékes tagja általi jóváhagyást követően. Az Akzo Nobel Chemicals elnökének tartoznak elszámolással, aki pedig az Akzo Nobel igazgatótanácsa illetékes tagjainak tartozik elszámolással. Egyébként az Akzo Nobel által szerkesztett nemzetközi belső magazin (lásd a fenti 39. pontot) kifejti, hogy a csoportnak az adott kereskedelmi egység élén álló alelnöke végzi ez utóbbinak a hierarchikus ellenőrzését.

85 Még ha feltételezzük is, hogy a felpereseknek a bizonyítási teherrel kapcsolatos – a fenti 37. pontban kifejtett – érvelése helyes, a felperesek nem döntötték meg azt a vélelmet, miszerint az Akzo Nobel, a határozat címzettjeiként szereplő leányvállalatai tőkéjének 100%-ával rendelkező anyavállalat, meghatározó befolyást gyakorolt ez utóbbiak politikájára. Meg kell tehát állapítani, hogy az Akzo Nobel ez utóbbiakkal egy vállalkozásnak minősül az EK 81. cikk értelmében, anélkül hogy vizsgálni kellene, hogy az Akzo Nobel befolyást gyakorolt-e a szóban forgó magatartásra. Az első jogalapot következésképpen el kell utasítani.

Az 1/2003 rendelet 23. cikke (2) bekezdésének megsértésére alapított második jogalapról

A felek érvei

86 A felperesek úgy érvelnek, hogy a Bizottság azzal, hogy az Akzo Nobel Functional Chemicalsra egyetemlegesen szabott ki bírságot, megsértette az 1/2003 rendelet

23. cikkének (2) bekezdésében meghatározott, a forgalom 10%-ában megállapított felső határt. Mivel az Akzo Nobel Functional Chemicals által 2003-ban elért forgalom 124,5 millió euró volt, a bírság összege (20,99 millió euró) meghaladja e felső határt.

87 Következésképpen mivel az Akzo Nobel felelősségét tévesen állapították meg, nincs olyan gazdasági egység, amely indokolná, hogy a konszolidált forgalma alapján számolják a 10%-os felső határt. Az Akzo Nobel Chemicals, az Akzo Nobel Chemicals International és az Akzo Nobel Nederland egyébként a határozat szerint közvetlenül részt vett a jogsértésben, anélkül hogy a Bizottság megállapította volna, hogy bármelyikük meghatározó befolyást gyakorolt volna a másikra.

88 A Bizottság megerősíti, hogy az Akzo Nobel konszolidált forgalma alapján számolta a 10%-os felső határt. A „vállalkozás" fogalma ugyanis ugyanaz az 1/2003 rendelet, illetve az EK 81. és 82. cikk értelmében. Az Akzo Nobel felelősségét pedig a Bizottság arra alapozva állapította meg, hogy a határozat címzettjeiként szereplő leányvállalataival egy vállalkozást képez az 1/2003 rendelet 23. cikkének (2) bekezdése értelmében. Ennélfogva a Bizottság nem követett el hibát a felső határ kiszámítása tekintetében.

89 Még ha feltételezzük is, hogy a Bizottság tévesen minősítette az Akzo Nobelt egyetemlegesen felelősnek, a felperesek először is nem e tévedésre alapították a második jogalapjukat. Azon tény, hogy először csak a válaszukban hivatkoznak erre, valójában egy új és az eljárási szabályzat 48. cikke (2) bekezdésének értelmében elfogadhatatlan jogalapot jelent. Másodszor a felperesek nem kérték a bírság összegének csökkentését az Elsőfokú Bíróság teljes körű felülvizsgálati jogkörének keretében, amennyiben ez utóbbi úgy találná, hogy a Bizottság nem címezhette volna a határozatot az Akzo Nobelnek. Harmadszor a felperesek nem hivatkoztak arra, hogy az Akzo Nobel leányvállalatai ne képeznének egy vállalkozást az 1/2003 rendelet értelmében.

Az Elsőfokú Bíróság álláspontja

90 Meg kell állapítani, hogy azon körülmény, miszerint több vállalkozás egyetemlegesen köteles a bírság megfizetésére azon okból, hogy az EK 81. cikk értelmében egyetlen vállalkozásnak minősülnek, nem jelenti azt az 1/2003 rendelet 23. cikkének (2) bekezdésében előírt felső határ alkalmazását illetően, hogy az egyes vállalkozások kötelezettsége a legutóbbi üzleti évben megvalósított forgalmuk 10%-áig terjed. A 10%-os felső határ e rendelkezés értelmében az EK 81. cikk értelmében vállalkozásként tevékenykedő gazdasági egységet képező valamennyi vállalkozás összesített forgalma alapján kell kiszámolni, mivel egyedül az egységet képező vállalkozások összesített forgalma utalhat a szóban forgó vállalkozás méretére és gazdasági erejére (a fenti 57. pontban hivatkozott HFB és társai kontra Bizottság ítélet 528. és 529. pontja).

91 Ennélfogva tekintettel az első jogalap elutasításához alapot szolgáltató megfontolásokra, a Bizottság nem követett el hibát, amikor az Akzo Nobel konszolidált forgalmát vette alapul a szóban forgó felső határ kiszámításához. A második jogalapot következésképpen el kell utasítani, anélkül hogy szükséges lenne nyilatkozni a Bizottság által hivatkozott elfogadhatatlansági kifogásról.

Az indokolási kötelezettség megsértésére alapított harmadik jogalapról

A felek érvei

92 A felperesek úgy érvelnek, hogy a Bizottság által az Akzo Nobel felelősségének megállapítása céljából követett érvelés téves indokokra alapul, amennyiben az ezzel kapcsolatban hivatkozott tényelemek nem elegendőek és nem megfelelőek az említett

következtetéshez. Ráadásul a Bizottság nem indokolta meg, hogy miért szabott ki az Akzo Nobel Functional Chemicalsszal szemben a forgalma 10%-át meghaladó bírságot. E hibák a határozat indokolását elégtelenné, sőt nem létezővé teszik, ami önmagában indokolja a határozat megsemmisítését.

93 A Bizottság vitatja ezen érvek megalapozottságát. A határozat szerinte egyértelmű indokolást tartalmaz az Akzo Nobel felelőssége tekintetében a (172)–(175) preambulumbekezdésben. Az Akzo Nobel Functional Chemicals esetében kiszabott bírságot illetően a Bizottság úgy véli, hogy nem volt köteles a számításait indokolni, mivel a 10%-os felső határt nem lépte túl. Mindenesetre a határozatban a felperesek valamennyi, a keresetük benyújtásához és az érveik előadásához szükséges elemet megtalálhatják. Következésképpen a Bizottság szerint a harmadik jogalapot is egészében el kell utasítani.

Az Elsőfokú Bíróság álláspontja

94 Az Akzo Nobel felelősségére vonatkozó indokolást illetően meg kell állapítani, hogy az indokolási kötelezettség olyan lényeges formai követelmény, amelyet külön kell választani az indokolás megalapozottságától, amely a vitatott jogi aktus érdemi jogszerűségére vonatkozik (lásd a Bíróság C-17/99. sz., Franciaország kontra Bizottság ügyben 2001. március 22-én hozott ítéletének [EBHT 2001., I-2481. o.] 35. pontját és az ott hivatkozott ítélkezési gyakorlatot).

95 A jelen esetben meg kell állapítani, hogy az Akzo Nobel felelősségével kapcsolatos jelen jogalap egyik része a határozat indokolásának megalapozottságát vitatja, amelynek vizsgálatára az első jogalap keretében került sor (lásd a fenti 67–85. pontot). Végeredményben, mivel a jelen jogalapnak ez a része sem előbbre nem viszi, sem alá nem támasztja a lényeges eljárási szabályok megsértését, az minden ténybeli alapot nélkülöz.

96 Egyébként amennyiben a jelen jogalap az Akzo Nobel Functional Chemicals forgalmára vonatkozik, azt el kell utasítani azzal az indokkal, hogy – mivel nem lépte túl a jogszerűen figyelembe vehető forgalom felső határát (lásd a fenti 90. és 91. pontot) – a Bizottságnak nem kellett indokolnia a bírság összegét külön e vállalkozás esetében. A harmadik jogalapot tehát el kell utasítani.

97 A fenti megfontolásokból kitűnik, hogy a keresetet egészében el kell utasítani.

A költségekről

98 Az eljárási szabályzat 87. cikkének 2. §-a alapján az Elsőfokú Bíróság a pervesztes felet kötelezi a költségek viselésére, ha a pernyertes fél ezt kérte. A felpereseket, mivel pervesztesek lettek, a Bizottság kérelmének megfelelően kötelezni kell a költségek viselésére.

A fenti indokok alapján

AZ ELSŐFOKÚ BÍRÓSÁG (második tanács)

a következőképpen határozott:

1) A keresetet elutasítja.

2) **Az Akzo Nobel NV-t, az Akzo Nobel Nederland BV-t, az Akzo Nobel Chemicals International BV-t, az Akzo Nobel Chemicals BV-t és az Akzo Nobel Functional Chemicals BV-t kötelezi a költségek viselésére.**

Meij Forwood Papasavvas

Kihirdetve Luxembourgban, a 2007. december 12-i nyilvános ülésen.

E. Coulon — A. W. H. Meij

hivatalvezető — elnökként eljáró bíró

Tartalomjegyzék

A jogvita előzményei és a megtámadott határozat ..... II - 5055

Az eljárás és a felek kérelmei ..... II - 5061

A jogkérdésről ..... II - 5063

1. A keresetnek az Akzo Nobel Nederland, az Akzo Nobel Chemicals International és az Akzo Nobel Chemicals vonatkozásában való elfogadhatóságáról ..... II - 5063

A felek érvei ..... II - 5063

Az Elsőfokú Bíróság álláspontja ..... II - 5064

2. Az ügy érdeméről ..... II - 5065

Az Akzo Nobel egyetemleges felelőssége helytelen megállapítására alapított első jogalapról ..... II - 5065

A felek érvei ..... II - 5065

Az Elsőfokú Bíróság álláspontja ..... II - 5073

– Előzetes észrevételek az anyavállalatnak a leányvállalata jogsértő magatartásáért való felelősségét illetően ..... II - 5073

– Az Akzo Nobel és a határozat címzettjeiként szereplő leányvállalatai közötti gazdasági egység fennállásáról ..... II - 5077

Az 1/2003 rendelet 23. cikke (2) bekezdésének megsértésére alapított második jogalapról ..... II - 5082

A felek érvei ..... II - 5082

Az Elsőfokú Bíróság álláspontja ..... II - 5084

Az indokolási kötelezettség megsértésére alapított harmadik jogalapról ..... II - 5084

A felek érvei ..... II - 5084

Az Elsőfokú Bíróság álláspontja ..... II - 5085

A költségekről ..... II - 5086